

ТОВ ВИДАВНИЦТВО «РАНОК»

ЗАТВЕРДЖЕНО

Видавництво «Ранок»

«11» березня 2026 р

Віктор Володимирович КРУГЛОВ

ПРОГРАМА

підвищення кваліфікації вчителів історії

закладів загальної середньої освіти

ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ У 7–9 КЛАСАХ:

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ НУШ

Харків – 2026

Розробники:

Олександр Гісем, кандидат історичних наук, досвідчений педагог, співавтор лінійки підручників з історії України та всесвітньої історії для 5–11-х класів від видавництва «Ранок». Розробник модельних навчальних програм з історії України та всесвітньої історії для 5–9 класів. Учитель-методист ЗНЗ «Міжнародна українська школа» (м. Київ), активний спікер освітніх курсів;

Ольга Гісем, вчитель – методист, авторка та співавторка підручників з історії України та всесвітньої історії, навчальних посібників з курсів «Громадянська освіта» та «Етика» для учнів середніх та старших класів загальноосвітніх шкіл України;

Олег Охредько, співавтор модельних програм, підручників та посібників з історії та громадянської освіти, учитель-методист, експерт і аналітик Центру громадянської просвіти «Альменда»;

Олександр Мартинюк, учитель історії спеціалізованої школи №138 м. Києва, співавтор підручників з історії України та всесвітньої історії для 5-11 класів. Розробник модельних навчальних програм з історії України та всесвітньої історії для 5–9 класів;

Ольга Сирцова, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Наталя Орел, методистка історії, правознавства та громадянської освіти видавництва «Ранок».

Напрямок підвищення кваліфікації: сучасні підходи до навчання в Новій українській школі на рівні базової середньої освіти.

Розроблено на основі типової програми: Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти (наказ МОН № 904 від 12.10.2022)

https://rada.info/upload/users_files/44950214/201728af13d92460d8ed85c99c33c4c2.pdf

Термін дії програми: з 2026 до 2031 року.

Рецензенти:

Даниленко Василь, доктор історичних наук. український історик;

Грицюк Ольга, вчителька історії, правознавства та громадянської освіти Калинівського ліцею №2, Калинівської міської ради Вінницької області, вчителька – апробантка.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується активною цифровізацією суспільства, швидким оновленням технологій та розширенням можливостей використання цифрових інструментів у професійній діяльності педагогічних працівників та працівниць. У цих умовах особливої ваги набуває підготовка вчителів та вчительок історії та громадянської освіти до організації освітнього процесу відповідно до вимог Нової української школи, що передбачає реалізацію компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів до навчання.

Викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі у 7–9 класах базової середньої освіти потребує від педагога та педагогині здатності створювати освітнє середовище, у якому учні та учениці розвивають історичну свідомість, громадянську відповідальність, критичне мислення, навички співпраці та вміння розв'язувати практичні завдання. Це зумовлює необхідність використання сучасних педагогічних технологій, організації проблемно-орієнтованого, проєктного та кооперативного навчання, а також застосування цифрових інструментів і ресурсів (зокрема віртуальних мап, інтерактивних таймлайнів та цифрових архівів) для підтримки очної, дистанційної та змішаної форм навчання.

Програма підвищення кваліфікації вчителів та вчительок «Громадянська та історична освітня галузь у 7–9 класах: реалізація концепції НУШ» (далі — програма) спрямована на оновлення та поглиблення професійних знань і вмінь учителів історії щодо застосування сучасних підходів до навчання, проєктування компетентнісно орієнтованих завдань, організації навчальної діяльності учнівства та створення рефлексивного освітнього середовища. Її реалізація сприятиме підвищенню професійної компетентності педагогічних працівників і вдосконаленню практики викладання історії в умовах реформування загальної середньої освіти.

Актуальність програми також визначається потребою реалізації положень нормативно-правових документів у сфері освіти, зокрема законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», Державного стандарту базової середньої освіти та професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти».

Цільова група: учителі закладів загальної середньої освіти, які забезпечуватимуть реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти.

Обсяг (тривалість): 30 годин (1 кредит ЄКТС).

Особливості реалізації програми:

Реалізація програми підвищення кваліфікації здійснюється на засадах компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, інтегративного, середовищного та STEM-орієнтованого підходів з урахуванням специфіки навчання історії.

Освітній процес організовується через поєднання лекційних, практичних та самостійних видів діяльності слухачів і слухачок та спрямований на формування здатності застосовувати набуті знання у професійній діяльності.

Значна увага приділяється практичній спрямованості навчання, зокрема:

- проектуванню фрагментів уроків історії на засадах дитиноцентризму;
- розробленню компетентнісно орієнтованих завдань (робота з історичними джерелами, візуальними образами, картами);
- моделюванню навчальних ситуацій для розвитку критичного мислення та історичної емпатії;
- використанню цифрових інструментів (інтерактивних ліній часу, віртуальних екскурсій, сторітелінгу) для візуалізації історичного процесу.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: інституційна (дистанційна).

Мета підвищення кваліфікації: професійний розвиток педагогічних працівників відповідно до державної політики в галузі освіти, удосконалення раніше набутих та/або набуття нових компетентностей учителів історії закладів загальної середньої освіти (далі — ЗЗСО), необхідних для організації навчання, виховання та розвитку учнів відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 988-р від 14.12.2016, та на основі Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 898 від 30.09.2020.

Завдання підвищення кваліфікації:

- забезпечити розвиток загальних і професійних компетентностей учителів / учительок історії щодо реалізації сучасних підходів до навчання в умовах Нової української школи;
- поглибити й розширити знання з теорії та методики навчання історії, зокрема щодо впровадження компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, інтегративного, середовищного та STEM-орієнтованого підходів;
- сформувати та вдосконалити вміння проектувати освітній процес з історії на засадах сучасних педагогічних технологій (проблемного, проектного, кооперативного навчання);

- розвинути здатність організовувати активну пізнавальну діяльність учнівства, спрямовану на формування критичного, алгоритмічного мислення та когнітивної гнучкості в межах громадянської та історичної галузі;
- удосконалити вміння конструювати компетентісно орієнтовані завдання з історії та добирати ефективні методи й цифрові інструменти для їх реалізації;
- сформувати здатність до організації формувального оцінювання, самооцінювання та рефлексії навчальної діяльності учнівства;
- активізувати розвиток професійної рефлексії, готовності до впровадження інновацій та використання цифрового освітнього середовища;
- удосконалити вміння реалізовувати освітній процес з історії в умовах очного, дистанційного та змішаного навчання відповідно до сучасних освітніх вимог і державної політики у сфері освіти.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться:
предметно-методична (А2), інформаційно-цифрова (А3), прогностична (Г1), оцінювально-аналітична (Г3).

Очікувані результати підвищення кваліфікації

Знання й розуміння:

- сутнісних характеристик сучасних підходів до навчання в Новій українській школі та особливостей їх реалізації у навчанні історії;
- спільних і відмінних рис проблемного й проектного навчання та можливостей їх застосування на уроках історії для дослідження минулого;
- умов ефективного перебігу кооперативного навчання під час організації групової роботи учнівства над історичними кейсами;
- методів кооперативного навчання та формування колективної відповідальності в процесі виконання спільних навчальних проектів з історії;
- сутності та принципів діяльнісного підходу в навчанні історії як засобу формування історичної свідомості та інструментів його реалізації;
- ознак поверхневого і глибинного навчання та їх прояву під час аналізу суперечливих історичних подій та процесів;
- стратегій розвитку критичного, системного мислення та історичної емпатії учнівства засобами громадянської та історичної освітньої галузі;
- особливостей конструювання компетентісно орієнтованих завдань з історії.

Уміння:

- організовувати освітній процес з історії на засадах сучасних підходів до навчання в Новій українській школі;

- реалізовувати принципи діяльнісного підходу під час навчання історії, застосовувати відповідні методи та інструменти;
- реалізовувати сучасні підходи до навчання історії в умовах очного, дистанційного та змішаного навчання;
- реалізовувати принципи діяльнісного підходу під час навчання історії, застосовувати методи критичного аналізу джерел, історичної реконструкції та картографічної роботи;
- аналізувати, добирати та застосовувати компетентнісно орієнтовані завдання з історії;
- планувати та організовувати навчальні проекти з історії;
- добирати ефективні методи формування колективної відповідальності учнівства під час групової роботи над історичними кейсами;
- розробляти завдання для розвитку критичного, системного мислення, історичної емпатії та когнітивної гнучкості учнівства;
- розрізняти ознаки поверхневого та глибинного навчання в освітньому процесі з історії;
- створювати рефлексивне освітнє середовище під час навчання історії, спонукаючи учнівство до осмислення власного ставлення до минулого та сьогодення.

Диспозиції (цінності, ставлення):

- готовність застосовувати сучасні підходи до навчання в процесі викладання історії;
- усвідомлення необхідності постійного професійного розвитку, мобільності та гнучкості в умовах цифровізації історичної освіти та появи нових джерельних баз;
- прагнення до організації навчання історії як діяльнісного, практично спрямованого процесу, де учень/учениця виступає в ролі дослідника/дослідниці минулого;
- орієнтація на розвиток особистості учня / учениці та формування ключових і предметної компетентностей;
- здатність планувати освітній процес з історії відповідно до ідей Концепції Нової української школи.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації.

Оцінювання результатів навчання слухачів здійснюється суб'єктом підвищення кваліфікації та базується на компетентнісному підході.

Система оцінювання спрямована на визначення рівня засвоєння навчального матеріалу, сформованості професійних умінь і досягнення очікуваних результатів програми.

Рейтинг слухача

Рейтинг слухача (РС) визначається як узагальнений показник результатів навчання та формується з урахуванням:

- підтвердженого ознайомлення з усіма навчальними юнітами програми (відеоматеріалами та навчальними матеріалами);

- результатів підсумкового тестування.

Формула визначення рейтингу слухача:

$РС = ОЮ + ПТ,$

де:

ОЮ — факт опрацювання всіх навчальних юнітів програми;

ПТ — результат підсумкового тестування, виражений у відсотках правильних відповідей.

Практичні завдання в межах програми мають формувальний характер, спрямовані на закріплення навчального матеріалу та не підлягають окремому бальному оцінюванню.

Умови успішного завершення програми

Слухач вважається таким, що успішно завершив програму підвищення кваліфікації, за умови:

- опрацювання всіх навчальних юнітів курсу;

- отримання за результатами підсумкового тестування не менше 60 % правильних відповідей.

Результат оцінювання

Результати оцінювання використовуються для підтвердження факту успішного проходження програми підвищення кваліфікації та є підставою для видачі відповідного документа встановленого зразка.

Документ про підвищення кваліфікації: за результатами успішного виконання програми (подолання встановленого прохідного порогу) слухачеві видається сертифікат про підвищення кваліфікації обсягом 30 год/1 кредит ЄКТС (відповідно до вимог Постанови Кабінету Міністрів України від № 800 21.08.2019 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (зі змінами). Реєстр виданих сертифікатів оприлюднюється на офіційному вебсайті суб'єкта підвищення кваліфікації — «Видавництво "Ранок"».

Вартість навчання встановлюється залежно від обраного формату супроводу:

750 грн — самостійне опанування матеріалу модулів в індивідуальному темпі, тьюторський супровід за запитом, можливість зворотного зв'язку та індивідуально-групових консультацій.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програмою передбачено інтерактивні лекційні заняття, практичні заняття та самостійну роботу. Підсумковий контроль: тестування та самооцінювання. Зміст програми складається з 2 модулів і 6 тем.

Учасники, які успішно пройшли навчання та склали підсумковий тест, отримують сертифікат.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає: 30 год, з них: 9 год — лекційні заняття, 15 год — практична робота, 5 год — самостійна робота, 1 год — контрольні заходи.

Навчально-тематичний план

Назва навчальних тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ 1. Методологічні стратегії та парадигма навчання історії в НУШ					
Тема 1.1. Концептуальні підходи НУШ: від знанневої парадигми до формування життєвих навичок	1	2	1	0	4
Тема 1.2. Сучасні підходи до навчання історії	2	3	1	0	6
Разом за модулем	3	5	2	0	10
МОДУЛЬ 2. Технології активного навчання та інструментарій моніторингу й оцінювання навчальних досягнень учнів на уроках історії					
Тема 2.1. Інноваційні технології активного навчання історії в 7–9 класах	2	3	1	0	6
Тема 2.2. Глибинне навчання та критичне мислення: стратегії активізації пізнавальної діяльності на уроках історії	1	2	1	0	4
Тема 2.3. Стратегії конструювання компетентнісно орієнтованих завдань та оцінювання за групами результатів	1	3	1	0	5
Тема 2.4. Методичні аспекти роботи з історичною пам'яттю та формування медіаграмотності в 7–9 класах	2	2	0	0	4
Разом за модулем	6	10	3	0	19
Підсумкові заходи	0	0	0	1	1
Усього	9	15	5	1	30

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Методологічні стратегії та парадигма навчання історії в НУШ

Тема 1.1. Концептуальні підходи НУШ: від знаннєвої парадигми до формування життєвих навичок

Поняття педагогічного підходу як стратегії організації освітнього процесу. Взаємозв'язок підходів, методів, форм і прийомів навчання. Зміна освітніх пріоритетів у сучасній школі: перехід від знаннєвої моделі до компетентнісної та розвиток життєвих навичок учнівства. Роль історії у формуванні національної ідентичності та історичної свідомості. Реалізація сучасних підходів в умовах очного, дистанційного та змішаного навчання.

Тема 1.2. Сучасні підходи до навчання історії

Реалізація компетентнісного, діяльнісного, інтегративного та STEM-підходів у 7–9 класах через формування історичних та ключових компетентностей учнівства. Організація дослідницької діяльності шляхом роботи з першоджерелами, методами усної історії та реконструкції. Створення рефлексивного середовища з використанням цифрових мап та інтерактивних стрічок часу для візуалізації минулого. Поєднання підходів як основа формування цілісної картини світу та національної свідомості сучасного покоління.

МОДУЛЬ 2. Технології активного навчання та інструментарій моніторингу й оцінювання навчальних досягнень учнів на уроках історії

Тема 2.1. Інноваційні технології активного навчання історії в 7–9 класах

Проблемне навчання: сутність, механізм реалізації, створення проблемних ситуацій, методи стимулювання пізнавальної активності. Проектне навчання: сутність, переваги, етапи реалізації навчального проекту. Спільні та відмінні риси проблемного та проектного навчання. Кооперативне навчання: методи організації групової роботи, стратегії кооперації, формування навичок співпраці. Оцінювання результатів групової діяльності (матриця оцінювання).

Тема 2.2. Глибинне навчання та критичне мислення: стратегії активізації пізнавальної діяльності на уроках історії

Перехід від запам'ятовування дат до розуміння сенсів та причин подій. Розвиток системного мислення через аналіз джерел, порівняння фактів та узагальнення. Активізація пізнавальної діяльності шляхом залучення учнівства до досліджень, де вони вчаться розрізняти маніпуляції та формувати власну обґрунтовану позицію.

Тема 2.3. Стратегії конструювання компетентнісно орієнтованих завдань та оцінювання за групами результатів у 7-9 класах

Розробка компетентнісних завдань для розв'язання практичних проблем через аналіз минулого. Впровадження формувального оцінювання, інструментів самоперевірки та взаємооцінювання учнівства. Організація рефлексії та аналіз результатів навчання згідно з вимогами НУШ.

Тема 2.4. Методичні аспекти роботи з історичною пам'яттю та формування медіаграмотності в 7–9 класах

Розв'язування історичних міфів та робота з «важкими питаннями» минулого. Дослідження «білих плям» в історії. Навчання учнівства критично аналізувати новини, розпізнавати пропаганду та перевіряти факти. Практичні прийоми дослідження локальної історії та збереження культурної спадщини. Розпізнавання маніпуляцій, робота з першоджерелами та критичний аналіз медійного контенту. Формування навичок академічної доброчесності при роботі з історичними джерелами.

3.1. Орієнтовний перелік практичних завдань

- аналіз навчальних ситуацій на уроках історії;
- розроблення фрагмента уроку з урахуванням компетентнісного підходу та розвитку життєвих навичок;
- створення інтегрованого (STEM) завдання, що поєднує історію з мистецтвом або іншими освітніми галузями;
- проєктування цифрового освітнього середовища уроку з добіркою історичних джерел;
- створення проблемного завдання на основі «важких питань» історії або суперечливих фактів;
- планування навчального проєкту з дослідження «білих плям» або локальної історії;
- організація групової роботи над історичними кейсами із розподілом ролей;
- розроблення завдань для розвитку критичного мислення через виявлення маніпуляцій та фейків в історичних джерелах;
- створення вправ на встановлення причинно – наслідкових зв'язків;
- конструювання компетентнісно орієнтованого завдання за групами результатів;
- розроблення інструментів формувального оцінювання;
- розроблення кейса з медіаграмотності: верифікація джерел та розпізнавання пропаганди в історичному контексті

3.2. Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

- опрацювання нормативних і методичних матеріалів щодо реалізації педагогічних підходів у навчанні історії та підготовка узагальнених висновків;

- аналіз державних стандартів та навчальних програм з історії для 7–9 класів у контексті компетентнісного підходу;
- вивчення стратегій формування медіаграмотності та критичного аналізу історичних джерел учнівством;
- огляд цифрових ресурсів та сервісів (архівів, музеїв, інтерактивних мап) для візуалізації історичного контенту;
- вивчення засад академічної доброчесності при роботі з історичними джерелами.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження КМУ № 988-р від 14.12.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80> (дата звернення: 04.03.2026)
2. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16> (дата звернення: 04.03.2026)
3. Про деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : постанова КМУ № 800 від 21.08.2019 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.03.2026)
4. Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2023 рік : розпорядження КМУ № 174-р від 24.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.03.2026)
5. Про повну загальну середню освіту : Закон України № 463-IX від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 04.03.2026)
6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ МОН України № 1225 від 29.08.2024. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66e/806/fcb/66e806fcb90e2017837434.pdf> (дата звернення: 04.03.2026)

Основна література

1. Модельні навчальні програми для 5–9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). Громадянська та історична освітня галузь (5–6 клас), (7–9 клас). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 03.03.2026)
3. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ Міністерства освіти і науки України № 1093 від 02.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1093729-24#Text> (дата звернення: 04.03.2026)
4. Громадянська та історична освітня галузь: як оцінювати в Новій українській школі : метод. посіб. URL:

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nush/gio-ocin iuvannia-2025-putivnik.pdf> (дата звернення: 05.03.2026)

5. Про окремі питання оцінювання результатів навчання : лист МОН України № 1/4895-25 від 14.03.2025. URL:

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/67d/44e/c61/67d44ec61e945882496290.pdf> (дата звернення: 10.03.2026)

6. Типові освітні програми. URL:

<https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/tipovi-osv itni-programi-2> (дата звернення: 06.03.2026)

Додаткова література

1. Освіта для життя. Громадянська та історична галузь. URL: <https://educationforlife.mon.gov.ua/osvitnia-haluz/hromadianska-ta-istorychna/> (дата звернення: 02.03.2026)

2. Український інститут національної пам'яті : офіційний вебсайт. URL: <https://uinp.gov.ua/> (дата звернення: 10.03.2026)

3. Платформа «Фільтр» — національний проєкт з медіаграмотності Міністерства культури та інформаційної політики України. URL: <https://mincult.gov.ua/projects/filtr/> (дата звернення: 02.03.2026)